

24. Lepo je tisto, ki je samo v sebi nekaj poslednjega; to je tisto lepo, na kar mislimo v najbolj preprosti sodbi: predstava tega mi ugaja. Pri tej sodbi *ne moremo reči, zakaj nam kaj ugaja, niti ne moremo uvideti, zakaj nam to ugaja in ali nam upravičeno ugaja.* To je primer zgolj *instinktivnega ugajanja, ki nima nobene smiselne vsebine in nobenega racionalnega motiva.* Tako nam more ugajati že vsak glas, vsaka barva, vonj in tudi druge kvalitete. — Te lepote ne moremo reducirati na noben drug faktor, niti je ne moremo s čim notivirati, ampak jo moremo samo ugotoviti. Zato tudi ni mogoča tu nobena nadaljnja vsebinska analiza. Poudariti je treba le, da je *poudarek ugajanja na predmetu predstve, ne pa na predstavljanju, subjektu samem. So primeri, ko je poudarek na subjektu, na predstavljanju, toda tedaj imenujemo stvar, ki je to povzročila, prijetno. Če pa nam predmet predstavljanja ugaja, tedaj imenujemo stvar lepo.* So pa možni primeri, ko je združeno oboje, ko je prijetno lepo ali lepo prijetno. —

To je prva in najosnovnejša kategorija lepega. Vidi se, da je ta vrsta lepega popolnoma *subjektivna* in da lahko temu ugaja to, onemu pa drugo. Za prvega je stvar lepa, za drugega ni. Zakaj nam to ali ono ugaja, tega ne moremo iz vsebine predstave določiti *in je vsako iskanje „zakaj“ nesmiselno.* Če bi dobili „zakaj“, bi bilo tudi to nekaj zaključenega, utemeljenega, poslednjega, ko ne bi imelo več smisla, vpraševati še z nadaljnjim „zakaj“. Tako vprašanje ne bi imelo smisla, kot nima smisla vpraševati, zakaj je ena in ena dve. V primeru tega osnovno lepega smo pri nečem poslednjem, ko ne moremo več vpraševati, zakaj je kaj lepo, ker iz predstave tega predmeta ne moremo dobiti odgovora na to vprašanje. Predstava sama je namreč vsebinsko popolnoma *preprosta* in ni mogoče njeno vsebino racionalno analizirati. To velja za glasove kot za akorde, kajti *akordi niso smiselno nič bolj komplicirani kot glasovi,* s katerimi pridemo do akordov. Čeprav pa ne moremo pri tem osnovnem lepem vpraševati, zakaj nam ugaja, ostane to vprašanje kljub temu nerešeno in odprto. Reševati se da še naprej in po drugi, verjetnostni in empirični poti. Toda to reševanje je popolnoma sekundarno, vnanje in ni dobljeno iz vsebine predstave.

(Dalje sledi.)

Politični obzornik

Zapiski k položaju

Sperans

I.

Dve vprašanji sta, ki se v luči velikih mednarodno-političnih sprememb v tem trenutku najostreje postavljata pred slovenski narod: vojna in sporazum Cvetkovič-dr. Maček. V odnosu do teh dveh sprememb moramo uravnati svoje prizadevanje. V obeh primerih ovira pravilno razumevanje bistva dogodkov tista čustvena vztrajnost, ki veže ljudi na stare oblike boja, na stara gesla in stare zaveznike. Pri hitrih spremembah

v razporeditvi družbenih sil pa se stari smotri borbe tako rekoč čez noč lahko spremenene v iluzije ali pa celo postanejo plašč za neko reakcionarno početje, stari zavezniki pa postanejo celo nasprotniki ali pa vsaj objektivna oporišča nasprotnika.

Prav danes nam tako imenovani naši „demokratični“ vrhovi nudijo primer globoke dezorientacije, pa celo prehajanja v reakcijo. Treba je vzeti v roko samo naše „demokratično“ časopisje, pa bomo z lahkoto ugotovili ta dejstva. Stara demokratična gesla se uporabljajo danes v reakcionarne namene. Poveljujejo se stari „zavezniki“, ki so se medtem spremenili v odkrite nasprotnike. Hkrati pa se očita tistim, ki skušajo računati s stvarnimi spremembami, da so zapustili tla načelne demokratične borbe.

Tako gledanje je gledanje na demokracijo kot na statično obliko. Toda eno so obča demokratična načela in demokratične svoboščine, za katere se je človeštvo vedno borilo, drugo so pa konkretni nosilci „demokracije“ kot konkretne oblike kapitalističnega družbenega sistema. Treba je pogledati samo v najbližjo povojno preteklost, pa bomo ugotovili, da je zgoraj omenjeno mišljenje nepravilno in škodljivo prav tistim načelom, ki jih smatramo za resnično demokratična, in da tako stališče predstavlja objektivno oporišče reakcije.

Svetovna vojna se je končala z blestečimi iluzijami v „demokracijo“. Ljudske množice malih narodov so še po velikem delu verjele, da bo v njenem okviru zajamčen njihov narodni obstanek. S polno vero v pravičnost te „demokracije“ se je večina Slovencev po vojni navduševala za Wilsonove točke. Razen tega je zlasti socialna demokracija dopovedovala ljudskim množicam, da je demokracija tako rekoč nekaka predhodna stopnja med kapitalizmom in socializmom, pot postopnega vraščanja kapitalizma v socializem. Tako so se na demokracije navezale razprostranjene iluzije v njeno socialno misijo, ki so postale najtrdnješi jez naraščanju radikalnih socialnih tendenc.

Potem je prišel versailleski mir in pokazalo se je dvoje: na eni strani so „demokratična“ gesla zajezila burne potoke radikalno-socialnih teženj, na drugi strani pa so razorožila gibanja malih in odvisnih ter kolonialnih narodov, ki so poskušala izkoristiti trenutno slabost glavnih imperialističnih stebrov za okrepitev svojega osvobodilnega boja. Pokazalo se je torej, da je bilo geslo o „demokraciji“ samo oblika za reševanje sistema nacionalnega zatiranja. Pokazalo se je, da je usoda malih in odvisnih narodov zelo tesno povezana z usodo naprednih socialnih tendenc v družbi in da ni resnične ljudske demokracije, če se ne naslanja na te težnje.

Tako imenovana doba demokratičnega pacifizma, ki je začasno okrepila versailleski sistem, je trajala polnih petnajst let. Versailleski mir je bil tisti, na katerem se je začasno stabiliziral imperialistični mir in njegovi nosilci.

Prišla so leta globoke svetovne gospodarske krize posebne vrste, ki so silno okrepila množična gibanja po vsem svetu. V velikih bojih teh let je začasna povojna stabilizacija doživela svoj zlom. Proti versailleskemu sistemu sta udarjala dva močna tokova: demokratično gibanje zatiranih narodov ter delovnih ljudskih množic in prerojeni nemški imperializem, oprt na revizionizem imperialističnih nezadovoljnejšev iz svetovne vojne, ki je znal v Nemčiji začasno najti tudi množično podlago. Odprti sta bili torej dve poti likvidacije versailleskega sistema: Zlom tega sistema v znamenju prave ljudske demokracije, t. j. uničenje sistema nacionalnega zatiranja sploh, ali pa zlom versailleskega sistema v duhu revizionizma, t. j. nadomestitev versailleskega sistema z novim imperialističnim mirom, ki bi ustrezal načrtom imperialističnih premagancev odnosno nezadovoljnejšev iz svetovne vojne. Prva pot bi dokončno zlomila vsa oporišča reakcije, druga pa bi njeno težišče samo prenesla na nove nosilce. Čuvajoč imperializem kot sistem, sta glavna nosilca versailleskega miru rajši popuščala nemškemu revizionizmu in ga s tem krepila, kakor da bi dopuščala razmah demokratičnega in antiimperialističnega gibanja, ki ni slabilo samo versailleske oblike imperializma, marveč tudi njegovo socialno

vsebinsko samo. Nastal je zanimiv pojav: glavni stebri versailleskega miru so poskušali izkoristiti glavnega revizionističnega nasprotnika tega miru, nemški „nacional-socializem“ za boj zoper antiimperialistične sile. Zato so mu popuščali v Avstriji, v Münchenu, na Češkem, Poljskem, povsod, pri čemer so se prav dobro zavedali, da s tem krepe svojega poglavitnega tekmeca. Toda prepričanje, da bo vojno mogoče prenesti na vzhod Evrope, zadeti s tem antiimperialistično gibanje in istočasno s tujimi bajoneti zlomiti imperialističnega tekmeca, je bilo v Londonu in Parizu tako trdno, da pripravljenost k popuščanju ni imela nobenih meja več. Tako je bilo v mednarodnih odnosih.

Podobni procesi so se vršili v notranjem družbenem življenju narodov. Imperialistične sile so težile k totalitarističnim oblikam, ker so bile take oblike trenutno najtrdnješi jez proti množičnim gibanjem, ki so zlasti v letih ekonomske krize močno narasla. V takih razmerah se je seveda njim ustrezajoče zoblakoval boj množic zoper imperialistične težnje. Ker je bil avtoritarizem izhod za imperialistična prizadevanja in torej njihovo glavno oporišče, je sleherno demokratično mišljenje slabilo ne le avtoritarizem, marveč tudi imperializem sam. S tem je postalo zaveznik osvobodilnega boja malih in zatiranih narodov. Nič več ni — kakor n. pr. 1918. in v naslednjem desetletju — zaviralo stremjenja po naprednejših družbenih oblikah in odnosih med narodi, marveč je reakciji zapiralo pot do še reakcionarnejših oblik in sililo imperialistične sile, sprejemati boj pod težjimi pogoji zanje. Na tej podlagi se je razvilo široko antifashiistično ljudsko gibanje, ki je bilo po svoji objektivni vlogi in v svojih osnovnih množicah tudi antiimperialistično ter zategadelj nujni zaveznik malih in zatiranih narodov.

Rezerva tega gibanja so bile do neke mere tudi „miroljubne sile“ zahodne Evrope, nekdanji stebri versailleskega miru. Totalitaristični revizionizem je dvigal zahteve predvsem proti obstoječim kolonijalnim imperijem obeh zahodno-evropskih velesil in je te svoje prave težnje samo prikrival z raznimi ideološkimi argumenti. „Miroljubne tendence“ zahodno evropskih sil, ki so izhajale iz njihovega stremjenja, ohraniti obstoječo razdelitev sveta, in ki so v tej obliki morale biti neposredno naperjene proti totalitarističnim težnjam, so objektivno lahko služile kot rezerva v boju proti totalitarizmu. Na tej osnovi se je v zahodnoevropskih državah razvilo močno zgoraj omenjeno gibanje, ki je zajelo tudi večinski del tako imenovanega „srednjega sloja“ in ki je poskušalo gnati vlade v miroljubno politiko. Četudi so te vlade dejansko dosledno vodile reakcionarno politiko, ki je dobila kasneje svoje najbolj ustrezajoče ime po Münchenu, jih je to gibanje vendarle močno oviralo, da bi mogle svojo politično linijo zoper antiimperialistične sile hitreje in odločneje realizirati. Velike simpatije in celo zaupanje do zahodnoevropskih velesil seveda ni veljalo vladam teh velesil, pač pa razvijajočemu se demokratičnemu gibanju ljudskih množic v teh deželah. Če hočemo torej razumeti spremembe, ki so nastale v zahodni Evropi, potem je treba ugotoviti, da sta se tu ves čas borila dva osnovna tokova: imperialistični, ki je bil istočasno kapitulantski do totalitarističnega napadalca in kolikor je šlo na račun drugih narodov, ter demokratični, protivoini, ki je zastopal načelo kolektivne varnosti. Ta druga linija je ostala tudi še po izbruhu sedanje vojne — četudi se je od nje odmaknila tako imenovana meščanska demokracija. Toda zmagalo je prvo stremljenje. Objektivnih in subjektivnih razlogov za tak rezultat je mnogo. Najzgovorneje pa bo vsekakor to, da je bilo „demokratično“ in antifashiistično gibanje zahodne Evrope pač ostro naperjeno proti totalitarizmu izven teh držav, medtem ko je podcenjevalo moč reakcionarnih sil v teh državah samih. To je bil tudi razlog, da je za mnoge iskrene demokrate v Franciji in Angliji München prišel — nepričakovano. Ta razoroženost ljudskega gibanja proti nevarnosti v lastni hiši je bila eden prvih vzrokov za zmago imperialistične linije v zahodni Evropi.

Toda na drugi strani se je pokazalo, da Nemčija ni mogla odigrati vloge, ki ji je bila namenjena s strani zahodnoevropskih velesil. Dialektika življenja je pustila vse

reakcionarne načrte na cedilu. Redko kdaj je dobila dialektika družbenega razvoja tako nazorno potrdilo, kakor to pot. Najsurovejša imperialistična oblika se je pokazala najmanj odporna pred množičnim valom, ki je prihajal z nasprotne strani. Kakor se je totalitarizem zdel močan in silovit v izvajanju svoje politične smeri, tako se je pokazal izredno občutljiv za sleherno nihanje množic v njihovih simpatijah in političnih nagnjenjih. Razvoj antifašističnega gibanja ter njegovih političnih in vojaških zaveznikov je osrednjo totalitaristično silo, ki ji je bila namenjena vloga iniciatorja za križarsko vojno proti vzhodu, privedel do tega, da je postala misel na vojno proti SSSR povsem brezizgledna, a odkrito zavezništvo z zahodno-evropskima velesilama je vsaj za obstoječi režim v tej državi postalo iz istih razlogov prav tako nemogoče. Pokazalo se je, da imajo prav tisti, ki so ves čas naglašali, da se izza bobnenja o borbi proti vzhodu skriva ena sama mogoča pot za totalitaristično Nemčijo: vojna proti zahodnoevropskima velesilama za kolonije.

Bila je še pot, da se vojna katastrofa prepreči. Usoda te poti je bila v rokah Londona in Pariza. To je bila pot kolektivne varnosti na temelju popolne enakopravnosti sil, ki bi v takem sistemu sodelovale. Toda to pot so v Londonu odbili, kajti pomenila bi popoln polom vse angleške politike po svetovni vojni. Z druge strani pa bi bila s tem avtomatično sprejeta politika frontalne borbe proti totalitarizmu, torej proti svojemu lastnemu sredstvu in izhodišču iz krize imperializma, borbe, ki bi se razvijala na podlagi, na kateri je raslo množično antifašistično gibanje. To gibanje pa je — kakor smo že zgoraj ugotovili — ogrožalo postojanke imperializma kot sistema — zato so se dolgotrajni moskovski razgovori morali končati s popolnim polomom, kakor je že naprej napovedal Ždanov in o čemer je bil že v naprej najbolj prepričan Chamberlain sam.

Po vsem tem je postalo očitno, da reakcija v zahodni Evropi žene v vojno, v skritem prepričanju, da bo to nemško-sovjetska vojna. V to smer jo je sililo tudi večje poglobljanje gospodarske krize, ki je grozila vsemu svetu z upoštevanjem in socialnimi posledicami, ki bi bile vse večje in daljnosežnejše od onih v letih 1929/1933. To nevarnost je moglo trenutno omiliti samo ogromno povečanje tržišča za vojno industrijo. Najboljše tržišče te vrste pa je — vojna. Vojna je torej postala obenem tudi izhodišče iz gospodarske in politične krize. Politika zahodne Evrope je poleg nemškega pritiska druga — a ne manj važna — komponenta sedanje vojne. To dejstvo bodo vsekakor morali upoštevati tisti, ki se bodo po končani vojni spraševali, kdo nosi zanj krivdo.

Toda načrti vlad v Londonu in Parizu se niso obnesli. Medtem ko se je na zahodu reakcija okrepila in prodrla s svojo politiko, je na vzhodu totalitarizem pokazal svojo slabost. Tako je prišlo do sovjetsko-nemškega nenapadalnega pakta, ki ni položaja postavil na glavo, marveč je bil samo izraz spremenjenih objektivnih razmer, samo posledica pregrupacije sil, ki se je medtem izvršila na področju mednarodne politike: posledicačasne zmage reakcije v zahodni in odstopanje totalitarizma v vzhodni Evropi, kjer se ni mogel več pojavljati kot prednja četa proti antiimperialističnim silam.

S tem se je kajpak bistveno izpremenil na videz ugoden položaj zahodnoevropskih velesil. Če so bile prej pripravljene podcenjevati nevarnost Nemčije kot rivala v boju za novo razdelitev sveta, ker so računale, da se bo vojna začela v vzhodni Evropi, tedaj je po nemško-sovjetskem nenapadalnem paktu Nemčija ostala samo še imperialistični nasprotnik, a nemški nacionalni „socializem“ samo še nosilec revizionističnih zahtev. Skratka, Nemčija in nemški nacionalni socializem sta postala neposredno nevarna angleškim imperialnim interesom. Vojna med obema taboroma je postala nujnost, postala je neizogibna.

II.

Po vsem tem je značaj sedanje vojne popolnoma očiten: to je vojna za novo razdelitev sveta, vojna velikih imperijev, ki bo ostala taka tudi tedaj, če jim uspe, po-

tegniti vanjo male narode; vojna brez kakršnih koli naprednih elementov, vojna, v kateri mali in zatirani narodi ne samo, da ne morejo pričakovati od katerega koli od obeh taborov nikakih koristi za svoj nacionalni obstanek, ampak samo novo utrditev sistema nacionalnega zatiranja. Ta vojna postavlja zlasti pred male narode izredno težavne naloge. Ne kuje se samo usoda vojujočih se narodov, temveč predvsem tudi usoda malih narodov sploh, rešuje se — v obeh taborih — vprašanje, ali mali narodi sploh še lahko računajo na neko samostojno nacionalno življenje, ali pa bodo za neko dobo prešli v „življenjski prostor“ velikih. Mali narodi so izgubili tudi še zadnji ostanek nekdanje več ali manj fiktivne zunanjepolitične samostojnosti. Protektorati, ki so se prej formalno omejevali na kolonialne in polkolonialne dežele, so nastali tudi v srcu Evrope in nakazujejo pot, ki jo bo zavzel bodoči odnos med narodi — pa naj zmaga kateri koli od obeh taborov. Tisti, ki mislijo, da bo sedanja vojna uresničevala samo javno izrečene in formulirane „vojne cilje“ bodisi z ene ali druge strani — morda po vzorcu iz svetovne vojne — so v veliki zmoti. V tej dobi orjaško zaostrenih nasprotij med narodi in med družbenimi tabori, ki jih bo vojna še neprimerno bolj zaostрила, bi imel „zmagovalec“ kljub „zmagi“ proti sebi tako mogočnega sovražnika — čeprav trenutno premaganega — da bi se moral posluževati metod v mednarodnih odnosih, ki bi brezpogojno jamčile za njegovo politično in gospodarsko hegemonijo v svetu, metod torej, ki bi malim narodom odvzele vsakršno zunanjepolitično samostojnost. Istočasno pomeni to, da bi morala stati tudi vsa materialna bogastva in vsa njihova delovna sila na razpolago imperialističnemu zmagovalcu. Nekaj velesil bi torej popolnoma zaslužnjilo ves svet malih in odvisnih narodov. Taka perspektiva se odpira pred nami, če gledamo angleško-francosko-nemški konflikt izolirano.

Toda ta vojna je „čudna“ vojna. Res gre v njej za zmago enega ali drugega od obeh imperialističnih taborov, za novo razdelitev sveta, za politično-gospodarsko hegemonijo v svetu itd. Obenem pa imata oba tabora en skupen cilj: zmago imperializma kot sistema. V tem svojem cilju dejansko stojita „v vojni“ proti „tretjemu taboru“, v katerem so mali in zatirani narodi zaveznik najnaprednejših teženj človeštva. Ta težnja bo nedvomno močnejša od težnje po izolirani imperialistični vojni v dosedanjih okvirih, kajti podžigal jo bo tudi razvoj antiimperialističnih stremeljenj, ki jih bo vojna nedvomno močno okrepila. To drugo stran mora imeti politika malega naroda neprestano pred očmi.

Vprašanje malega naroda nikakor ni zase ločeno vprašanje, ampak je tesno povezano s celotnim sistemom sodobnega sveta in njegovih odnosov med narodi, zato tudi boj malega naroda ne more izhajati zgolj iz ozko nacionalnih smotrov današnjega dne, temveč se mora naslanjati na splošne napredne tokove v družbi, da bi se narod preskrbel tudi za jutrišnji dan. V tem smislu ne sme biti n. pr. boj našega naroda za obstanek in neoviran razvoj ločena samoslovenska borba, ampak mora biti hkrati boj za obstanek malih in zatiranih narodov sploh, boj proti sistemu imperializma.

In v sedanjem konfliktu ne morejo prav zaradi tega mali narodi imeti niti najmanjše potrebe, da bi se dali potegniti v vojno. Obči cilji, ki bi jih morali zasledovati v tem velikem spopadu imperijev, so dokaj jasni: boj proti vojni — to je temeljna smer našega narodnega boja v teh dneh. Ta boj ne more biti politika pasivne formalne nevtralnosti, marveč samo pot aktivnega boja proti vojni in vsej tisti ideološki navlaki, ki podpira podzemno delo sil, ki iščejo v vojni izhoda iz krize. To je boj, ki slabi imperializem kot sistem. To je tista smer, ki mora v boju za mir izbojevati malim in zatiranim narodom prostor pod soncem, ki jim ga ne more in noče dati nobeden od borečih se imperialističnih taborov. To je obenem pot, ki je tesno povezana z naprednimi tokovi v sedanji družbi.